*folklor/edebiyat - folklore&literature,* 2023; 29(2)-114. Sayı/Issue -İlkbahar/Spring
DOI: 10.22559/folklor.2474

*Araştırma makalesi/Research article*

# Betül Tarıman'ın Şiirinde Vahşi Kadının Yeniden Doğuşu

## The Rebirth of the Wild Woman in Betül Tarıman's Poetry

**Mihrican Aylanç***

**Öz**

Psikanalitik kuramın uzunca süre göz ardı ettiği "yaratıcı, yetenekli ve derin kadın imgesi"nin ardına düşen Clarissa Pinkola Estes, *Kurtlarla Koşan Kadınlar*'da içgüdüsel doğası tahrip edilen, ruhun en zavallı topraklarına fırlatılıp atılan, başkalarını memnun etmek üzere doğal döngüleri, doğal olmayan ritimlere bürünen kadınların saf gerçekliğini kovalar. Arketipsel, sezgisel, cinsel ve döngüsel olarak adlandırılabilecek kadınların farklı dönemleri, tarzı, bilgisi ve yaratıcı ateşiyle ilgili olan derin meselelerdeki suskunluğu bozan Estes, literatüre vahşi kadın arketipini kazandırır. Kadınlar ortak içgüdüsel arketipleri paylaşmaya henüz devam ederken, Anadolu coğrafyasında içsel bir kadınlık yürüyüşünü şiirinde inşa eden Betül Tarıman'ın duygu, bilinç ve tensel hazlara duyarlı *Hadde*'sinden süzerek yaratıma dönüştürdüğü modern şiirleri, mitik dönem anlatılarının seslerini duyurur. Estes'in yaklaşımından hareket eden incelemede, vahşi kadın arketipiyle mitler ve masalların yanında şiirde de karşılaşabileceğimizi ortaya koyuyorum. Betül Tarıman'ın

Geliş Tarihi (Received): 22-12-2022 - Kabul Tarihi (Accepted): 11-04-2023

* Yrd.Doç.Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi / Cyprus International University Faculty of Education. maylanc@ciu.edu.tr. ORCID ID 0000-0002-0524-8131



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

şiiri örnekleminde şiirin en az mitler ve masallar kadar sonsuz zamana uzanan, bilgeliğe götüren bir sözceleme olduğunu vurguluyorum. Bu arketipsel bakışla, şiirin kadının doğasını yeniden keşfetme gücümüzü keskinleştirecek kavrayışlar sunabileceğini ileri sürüyorum. Betül Tarıman'ın şiirindeki vahşi kadın, bilgelikle sonuçlanacak olan yolculuğunda kayıp, parçalanma ve aydınlanma döngüsünde ilerler. Bu sonsuz döngüyü keşfetmiş olan Tarıman, böylelikle günümüzde modern kadın kahraman mitini yaratır. Vahşi kadın arketipine bağlanarak gelecekte kendini arayacak kadınları erginleme yolculuğuna çağıracak ölümsüz iç sese dönüşür. Makalede Betül Tarıman'ın şiirlerini Clarissa P. Estes'in vahşi kadın arketipi çerçevesinde yorumlayarak şairin kadının erginlenme yolculuğunu şiirde nasıl yansıttığını inceledim.

**Anahtar sözcükler:** *vahşi kadın arketipi, psikanaliz, "Elsiz Kız", erginleme, şiir, modern kadın kahraman miti*

**Abstract**

In *Women Who Run with Wolves*, Clarissa Pinkola Estes goes after the 'creative, talented, and immersed woman symbol' which has been ignored by psychoanalysis for a long time, where she chases the pure reality of women whose internal nature has been damaged, whose souls have been tossed to the most pathetic lands, and who have taken on unnatural rhythms over their natural cycles just to please others. While women continue to instinctively share archetypes, Betül Tarıman, who displays an internal womanhood stance in the Anatolian geography, raises the mythical era narrative voices for us women, from her work *Hadde*, that is sensitive to her emotions, conscious, and tactile pleasures, and creatively transforms them into modern poetry. As Estes breaks the silence regarding issues surrounding her style, knowledge, and creative fire for women's different eras, which can be defined as archetypical, intuitive, sexual, and cyclic. With this analysis, which follows in the footsteps of the wild woman archetype, added to the literature by Estes, I added poetry to the existing myths and fairy tales. I emphasize that poetry can too be just as long lasting as they are while being an enunciation leading to wisdom. This archetypical perspective, like mythical stories, poetry sets forth the sharp realization that can help conceptualize our visual power to see nature's naiveté.

Betül Tarıman, a woman who found her voice in nature, is a wild spirit. She moves forward in an alchemical cycle of loss, disjunction, and enlightenment during her journey that ends with wisdom. She awakens in a sacred location in eternity, independent of time and place, created by poetic language and word. This way, she creates the myth of the modern woman hero. By connecting with the wild woman archetype, she transforms into an eternal inner voice, calling out to women in search of themselves during their journey of initiation.

**Keywords:** *wild woman archetype, psychoanalysis, "Handless Maiden", initiation, poetry, modern woman hero myth*

**Extended summary**

The bundle of psychological conflicts, represented in the works of art, is constructed via strategies developed by individuals that result from their relations with the outside world. From this point of view, evaluations of character-oriented works are based on psychological states. Clarissa Pinkola Estes, who was looking for a way to ensure that women, who were alienated for similar reasons around the world, met with the natural cycles of their selves and eventually introduced the wild woman archetype to archetypal psychology. Estes' desire is to create an understanding that "does not compress women into a definition of culture that operates at the subconscious level" by omitting the various otherizations mentioned above. For this reason, Estes opens the door for us to see the natural feminine, female nature in a pure form by turning to fairy tales and myths to resurface and support the beautiful and natural psychic forms of the alienated woman. This study, in which the stages of maturation that Estes introduced to archetypal psychology, are analyzed through poetry, which is considered to be one of the creative texts and is pioneering in this sense. The poetry subject in Betül Tarıman's poems opens the doors into the woman's deep world, with her unique voice. When her poems are read from this perspective, it is perceived that the female soul, which is searching for its own natural trace, walks through her bodily grottoes towards a new consciousness. Moving from the thesis that poetry can offer insights to clarify our power to see nature in a pure form, like natural myths, fairy tales and stories, we will seek an answer to the following question: Can poetry bring the primordial/wild woman out from the underground, where she has been hiding for centuries, into the contemporary world? Clarissa Estes sheds light on what anthropologist Levy-Bruhl, who has followed in Jung's footsteps, calls "mystical involvement", which is the process of relationship where "one cannot distinguish oneself from the object or person one observes". This phase, which Freudians denote as "projective identification", also makes sense of the relationship that the girl establishes with her mother after biological birth, before entering the transition to survive on her own. The deep imagery, which involves the mother's strengthening, hardening, fortifying, and fortifying her offspring, and which Estes notes as the endurance ceremony, involves the mother-daughter union that results in separation on the plane of consciousness but is unhindered in the deep structure, the unconscious.

Betül Tarıman, who has made a significant contribution to the creation and writing of women's common history, announces the voice of a subtle record of memory rising from the Anatolian geography, the march of womanhood in her poetry journey accompanied by her books "*Hadde- Melvin'e Giden Yol*" [The Road to Melvin] (collective poems), "*Rüzgârın Azabı*"[Torment of the Wind], and *Maksatlı Makastar*" [Purposeful Machinist]. It is the irreparable search for the light of life that she senses that sets her off towards her own nature. In Estes' approach, the alchemical rings in the journey of women's rebirth follow each other as loss, dedication, enlightenment, and the arrival of light. Tariman, in a foggy space, wrapped in the fear of loss, hears a magical source calling her. This deep voice is an inner impulse calling her on her journey. When she looks for another voice, her path leads to women's voices like her own, and her existence darkens even more with the wailing of these



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

voices. What she must do is to find a path for herself. Not every woman can take that path on her own; however, Tarıman continues to search for the creative feminine voice within her. Finding the inner voice that will lead her to the path of self requires creativity. Women are in a struggle to regain their own existence. They do not have an innate, exalted existence like masculinity. Tarıman, who says that she has matured into a "seer", is now a wild woman who knows her own future in the space of two worlds. She has also separated from her shadow and rejected her destiny with the covenant of womanhood by spitting out the poison injected into her womanhood. The act of writing, the skill of saying poetry crystallizes her stance. On the path to maturation, Tarıman witnesses the destroyers, those who steal women's light. In *Hadde - The Road to Melvin*, she reveals the unbreakable deep unconscious in herself through dream poems. She reminds us of the ill-written fate of women in Behrengi's fairy tales, and whispers her name from within, from the innermost part of her, in the ear of the woman who was the mind of those women, but who, by getting into the dream, reached all womanhood and was transformed into that pain itself: Helya. Helya is the sun of womanhood. There, in that light, she adds femininity to her own self by getting rid of time and space. Since the primordial voices found in the stories and myths, compiled by Clarissa P. Estes through years of work and effort, resonate in the universe of archetypes and remain hidden in women's unconscious, it is possible for women to reach these voices. Tariman has an inner source of nourishment and is a doer of the idea of moving on. She transforms in her own way in the underground and reemerges into the outside world with deep knowledge. Savagery is the woman's coming closer to her own natural nature. It is about the woman's ability to stop looking at herself through what others present to her and what others reflect in their mirrors. She can live her femininity.

In her poems, Tarıman transforms women into love, love into all life and life into words. She tries to record everything and every experience in the word, in the time that echoes in poetry. This way, by creating the myth of the modern heroine, the wise woman type, the wild woman archetype, she becomes the immortal inner voice that calls to all women searching for themselves in the future, to begin and own their own journey.

**Giriş**

Mitsel olarak insanın yaratılışının ve özünün ardına düşüşü, bireysel tarihinden yola çıkarak evrensel bir kanona ulaşma istemi, arketipik bir bağlamla devam edegelmektedir. Kişilik, kimlik, kendilik, benlik gibi olgular toplumların kolektif uzamlarında ama bireyin yaşam döngüsünde şekillenmektedir. Toplum, bireyi kendi yarattığı sistem kurgusunda biçimlendirmektedir. Toplumun kolektif bilinç dışında var olan kişi, bireyselliğine, kendi doğal varlığına yabancılaşmaktadır. Bu sancılı döngüde psikanalizin ortaya çıkışına da sebebiyet veren insanın kendi varlığını sağaltım uğraşı bugün de güncel bir konudur.

Bireyin kendilik alımlaması, psikanalizin inceleme alanlarından olmuştur. Ruh çözümlemesi olarak da işlev gören psikanaliz, insanların ruhsal problemlerini çözme işlevini sürdürmenin dışında yansımasını bulduğu sanat, edebiyat, dilbilim, sosyoloji gibi sosyal ve beşeri alanlardaki önemini de korumaktadır.



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Sanat eserlerinde temsil edilen psikolojik çatışmalar yumağı, bireylerin dış dünyayla ilişkileri sonucunda geliştirdikleri stratejiler üzerinden kurulur. Bu bakış açısıyla karakter odaklı eserlere getirilecek değerlendirmeler psikolojik durumlardan hareket eder (Cebeci, 2004: 10). Freud'un çalışmalarıyla duygusal yaşam ve insan gelişimi hakkında yeni bilgi alanı yaratan psikanaliz, yaşam öyküsü üzerine odaklanır. Psikanalitik yaşam öyküsü, ilişkilerin ayrıntılarına, ailelerin şekillerine, duygusal gelişmenin toplumsal bağlamına dikkat gösterilmesini gerektirir. Böylece psikanaliz de kadınlık ve erkekliğin toplumsal süreçler tarafından oluşturulmuş psikolojik biçimler olarak kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde açıklanmasını sağlar (Connell, 1998: 58). Toplumsal cinsiyeti de gündeme getiren bu yaklaşım bireyi kendiliğine yöneltir. Edebiyat yapıtını yaratan sanatçı anlatmaya dayalı metinler özelinde değil şiir gibi diğer soyut yüzleşmelere açık yaratımlarında da kendi varoluşunu anlamaya, tamamlamaya yönelir.

Dünya genelinde benzer nedenlerle kendine yabancılaşan/yabancılaştırılan kadınların kendiliklerinin doğal döngüleri ile buluşmalarını sağlamanın yollarını arayan Clarissa Pinkola Estes, nihayetinde arketipsel psikolojiye vahşi kadın arketipini kazandırmıştır. Estes'in arzusu yukarıda sözünü ettiğimiz ötekileştirmelerden sıyırılarak "kadını bilinçaltı düzeyinde işleyen bir kültür tanımına sıkıştırmayan" bir kavrayış yaratmaktır. "Kendilerini bilincin tek taşıyıcıları" olarak görenlerin güdümünde entelektüel dünyaya geçiş de kadının kendi doğasından kopuşuyla sonuçlanmaktadır (Estes, 2015: 18-19). Bu nedenle Estes, kendine yabancılaşan kadının güzel ve doğal psişik biçimlerinin yeniden yüzeye çıkarıp desteklenmesi için masallar ve mitlere yönelerek doğal dişili, kadın doğasını saf bir biçimde görebilmemizin kapısını aralar. Estes'in arketipsel psikolojiye kazandırdığı erginleme evrelerinin yaratıcı metinler arasında bulunan şiirden hareketle incelendiği bu çalışma, bu anlamda öncüdür. Betül Tarıman şiirlerindeki şiir öznesi, özgün sesiyle kadınların derin dünyalarına açılır. Onun şiirleri bu gözle okunduğunda, kendi doğasının izini arayan kadın ruhunun bedenî dehlizlerden geçerek yeni bir bilince doğru yürüdüğü sezilir. Burada doğal mitler, masallar ve öyküler gibi şiir de doğayı saf bir biçimde görme gücümüzü netleştirecek kavrayışlar sunabilir tezinden hareket ederek, şiir ilksel/vahşi kadını yüzyıllardır saklandığı yeraltından sıyırıp günümüz dünyasına çıkarabilir mi? sorusuna cevap arayacağım.

### 1. Anne-kız derin imgeleminde uyanan vahşi kadın

Feminist kuram, kadınların dişillik ve beden politikalarından ayrı bireysellik biricikliğinde ve çeşitliliğinde kendilerini özne olarak ifade etmesine duyulan ihtiyacı dile getirmiştir. Simone de Beauviour ve Helene Cixous'un ardından özellikle Luce Irigaray ötekileştirilen kadınları özgün özneler olarak yaşamaya, dişil dil yaratmaya çağırırken anne-kızın plasental bağlarını sorgular.

Irigaray eleştirisinde, tek tek bütün öznelerde yara açan, dişinin anneye özgü maddi bedenden dışlanmasına dayanan kadın düşmanlığının derin köklerine dokunur. Kendiliğin başlangıcında, maddenin veya rahmin bir parçası olarak kişinin haz duyduğu bütünlükten kopuş vardır. Kopuş, zamanla imkânsız bir kayba ve ifade edilemez bir yasa dönüşür. Bu "temsil



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

edilemezlik" yapısı, özne oluşumu hakkındaki psikanalitik kuramların önemli parçasıdır ve iki fikir üzerine kuruludur:

İlk olarak, "bir yaraya dönüşen kökensel bütünlük (sanrısının) kaybı", öznelliğimizin kurucu bir unsuru haline gelir. Kişi, bu kayıpla bütünleşir ve mümkün bütün bilişsel ve duygusal telafi biçimlerini kullanarak bu kaybın üzerine katlanır. Bu kaybın acısı hiç geçmez. Yas ve melankoliye Freud) veya minnettarlığa ve karşılıklılığa (Melanie Klein) dönüşür. Irigaray, ilk kayıp hissinin yerine, kendini sevme ve kişinin dönüşebileceği kadını sevme hissinin konulması gerektiğini düşünür. İkincisi temsil edilemeyen ataerkil bilinçdışının biçimlendirilen/yansıtılan bütün atıflar, nitelikler ve salahiyetler karşısında dişil olana dair huzursuzluğunu ifade eder: Bedenleşme, ilişki, doğum ve dolayısıyla ölümlülük, üretken güçler, duygulanımsallık ve cinsel yaşamsallık (Braidotti, 2017: 140- 141).

Buradaki özne fikri, süreç olarak öznenin artık bilince tekabül edecek şekilde görülemeyeceğini, daha ziyade karmaşık ve çoklu kimlikler; arzunun iradeyle, öznelliğin bilinçdışıyla dinamik etkileşiminin sahası olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Burada yalnızca libidinal arzu değil ontolojik arzu, varolma arzusu, öznenin varolma meyili, öznenin varoluşa doğru yönelmesidir. Kadın-kendilik, dişi bedenleşmiş kendiliğin, kadının mevcudiyetine bağlıdır ama bunu sadece öteki kadınlar "burada ve şimdi" dişi öznelliği yeniden tanımlama projesine hizmet ettiği sürece gerçekleştirir. Siyasi olarak kurulan kolektif bir özne, kadın hareketinin "biz kadınlarının" her birimizin "ben, kadın" oluşunu güçlendirmesine dönük ontolojik bir kavrayıştır (Braidotti, 2017: 179-180).

Carl Gustave Jung'un "ben" arketipinin oluşumunda da anneden kopuşun etkileri vardır. Jung, bilinçle ilişkilendirdiği "ben"in imge ve simgelerle dışa vuruşundan şu şekilde söz eder:

> "Her «bir şeyin bilincine varışının» başlangıcında ben"in «ana» dan ayrışması vardır. Bir şeyin bilincine varış demek de, ayrışma yoluyla dünya kurmak demektir. Bilince varış yalnızca bir şeyin farkında olmak, bir şeyi algılamak demek değildir; daha geniş bir alandır söz konusu olan; çünkü yalnızca BEN-bilincindeki içerik değildir sorun, aynı zamanda bilinçdışının içeriğidir de. İmgeler dili olan bilinçdışı dilinde, arketipler kişileşmiş olarak ya da simge gibi ortaya çıkar. (2006: 65)

"Ben"; bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olarak üç ayrı yönsemeden hareketle kurulur. Freud'un kişisel arzu ve bastırılmış dürtülere bağladığı bilinçdışını Jung (2006), evrensel motiflerle açıklar. Arketiplerin evrensel olarak kişilerin bilinçdışında doğuştan yer ettiğini varsayar. Freud, cinsel açılımlı libido (yaşam enerjisi) kavramında, duygu ve düşüncelerin bastırılması fikrinin de aksine kişiliği oluşturan farklı unsurların tümleşik bir libido tanımlamasına gider. O, kolektif bilinçdışının tek tek tüm bireyleri çevreleyen evrensel olgularına açıklık kazandırmayı ister. Tüm nesillerin deneyimini kapsayan kolektif bilinçdışı, her bireyde bulunan -kişisel anılar dışında kalan- ilksel simgelerden oluşmaktadır. Bu simgelerin kalıtım yolu ile bazı mitos ve efsanelerde, rüyalarda belirmesi dünyanın çeşitli yerlerinde aynı biçimlerde tekrarlanan motiflerle ilgilidir. Jung, kişisel uzamları bulunmayan imgelere arketip adını vererek, bu motifleri bilinçdışının baskın örnekleri olarak da tanımlar. "Arketip metafizikseldir, çünkü bilincin ötesine aittir, ruhtan kaynaklanır" (Jung, 2006: 50).



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Yüzyıllarca tekrarlanan ve arketip adı verilen ilksel imgeler, insanın ontolojik sorgulamalarında anlamlandırmak durumunda kaldığı saklı bir alandır. Bu imgeleri günümüze ulaştıran mitler, hikâye hatta masallar kollektifliğin hem kurucusu hem de sonucudur. Kişi kendini bulmak için, özgünlük alanını keşfetmek için bilindik hikâyeleri aşmak durumundadır. Arketipik çalışmalar ve de süregelen insan yaşamı incelendiğinde ilksel -kökensel- hikâyelerin eyleme dönük ve imgesel var oluş biçimlerimizde devam edegeldiğini, aynı hikâyelerin farklı kahramanları olarak onun ebedî varlığını da devam ettirdiğimiz gerçeğine çıkış kaçınılmazdır. Jung da insanın evrensel gerçekliğinin simgesi arketiplerin kaynağını dinsel, mitsel öykülerde, rüyalarda, halk hikâyelerinde aramaktadır. Ona göre tekrar eden insanın yaşam deneyimi -kişisel olmayanlar dışında- bu kökensel kaynaklara dayanmaktadır. Carl Kerenyi, Clarissa P. Estes'i harekete geçiren de budur.

Jung'a göre insanlar belirli bir çalışma şemasına sahip olarak doğarlar. Arketipik simgeler ve formlar bu davranış biçimlerinin belirlenmesine yardımcı olur. İlk çocukluk yıllarımızdan beri etrafımızdaki dünyayı algıma şeklimizde dinlediğimiz hikâyelerin etkisi vardır. Bu hikâyeler bize yaşadığımız dünya hakkında bilgi verirken ayrıca insanlık serüvenimizde de yapılması ve yapılmaması gereken davranışların bilgisini verirler. Bu hikâyeler tarih boyunca söylenceler, mitoslar, efsaneler, dinler aracılığıyla zihnimize ulaşmıştır. Nasıl davranmamız gerektiğinin arketipini bu hikâyeleri dinleyerek bilmeden karar veririz. Zaman içinde edinmiş olduğumuz tüm bu bilgiler kişisel bilinçdışımızı fethederek bize seçim hakkı vermeden kendi mitimizi oluşturma komutu verir. Yaşadığımız zamanda ise etkisi altında kaldığımız herhangi bir şeyde; bir insan, nesne veya bir olayda arketipin farkına varmak yeniden doğuş gibi durur. Bu farkındalık "ben, gölge, persona, anima ve animus" kavramlarıyla ilintili olarak gelişir. "Bu sistemler doğum, ölüm, yeniden doğum, güç, çocuk, kahraman, şeytan, bilge gibi birçok arketipin yanında kişilik sisteminin yapı taşları olarak da düşünülebilir (Jung, 2005).

Kadınlığı etkisi altına almış bulunan "animus" kadınlardaki erkek imajının kolektif mirasıdır. "Gerçek anlamıyla bilinçli ve yönlenmiş düşünce yerine, bilinçdışı varsayımlara dayanarak anima, ruh durumlarını ve animus da düşünceleri üretir" (Fordham, 2001: 70). Animus kız çocuk için baba imajını biçimlendirir. Bilinçdışında karşı cinsi olumlu ve olumsuz yanlarıyla biçimlendirir. "Birçok mitte animus yalnızca ölüm değil, haydut ve katil olarak da ortaya çıkar. Estes'in öykülerinde yer verdiği karılarını öldüren Şövalye Mavi Sakal buna örnektir.

Animus, kadınların kendi başlarına kaldıklarında, özellikle de duygusal zorunlulukların karşılanmasının eksikliğini hissettiklerinde akıllarına üşüşen her türlü yarı bilinçli, soğukkanlı, ruhsuz düşünceyi temsil eder" (Jung, 2009: 190). Jung, bilinçdışının karmaşık yapılarına imge adını vermiştir. Ona göre imgeler hem eylemlerin biçimine hem de eyleme neden olan durumlara işaret ederler (Jung, 2015). Jung, anne arketipinin iç içelik ve zıtlık teşkil eden yapısını şu şekilde açıklamıştır:

> Dişinin sihirli otoritesi; aklın çok ötesinde bir bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan; sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri; yararlı içgüdü ya da itki; gizli saklı, karanlık olan, uçurum, ölüler dünyası, yutan, baştan çıkaran ve zehirleyen, korku uyandıran ve kaçınılmaz olan" dır. Anne; cadı, ejderha (balık ve yılan gibi yutan ve boğan her hayvan), mezar, tabut, derin su, ölüm, kâbus ve umacıdır. (Jung, 2005: 33-34; 2015: 22)



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Doğum ve ölüm, başlangıç ve son'u, iyi ve kötüyü dolayısıyla insanın kendi dünyevi varlık serüveni bu arketiple kodlanmış gibidir. Anne figürü evrensel nitelikler taşısa da anne imgesi bireysel deneyimde değişime uğrar. Jung kişisel anne figürüne sınırlı anlamlar yüklerken anneye yansıtılan arketipin ona otorite ve tanrısallık kattığından söz etmektedir. Bu etkilerin kaynağı çeşitli mitolojik anlatılarda, görsellerde, simgelerde karakter yaratımında karşımıza çıkmaktadır. Kısacası insanı kendine doğru mıknatıs gibi çeken bir durumda arketiplerin izleri sürülebilir. Bunlar kişinin geçmişteki atalarının da dâhil olduğu tüm nesillerin deneyimlerini ifade eder. Kalıtsal olarak her bireyde mevcuttur ve ilk insandan bu yana insan psişesinde etkileşim halindedir.

Anne arketipinin temel olarak bilinçdışı ile ilgili olduğunun altını çizerken, insanın zihinsel algılayış biçiminin de bölündüğü, karşıtlık ilişkisine sahip bir yapısı olduğunu söyleyebiliriz. Deneyim sadece dış dünyadan algıladıklarımız ile ilişkilendirilemez. Psişenin de yaşamdaki her organizma gibi kendine özgü bir yapısı vardır. Bunun yanında zihinsel yapı unsurları olan arketiplerin önceden belirli bir zaman içinde oluşup oluşmadığı söylenemeyeceği gibi metafizik bir sorudur ve cevaplanamaz. Arketipin taşıyıcısı anne olmasına rağmen baba arketipin dinamizmini ifade etmektedir. Anne karnında ise çocuk anne ile bilinçdışı bir özdeşlikte yaşar, yani hem fiziksel hem de ruhsal bir önkoşul burada var olur. Ben bilincinin uyanması ile bu ortaklık giderek azalmaktadır (Jung, 2005). Bu durumu Saydam şu şekilde açıklar:

> Doğduğu yerden uzaklaşan bilinç, varlığını sürdürebilmek için, göbek bağının izinde ara sıra geriye (kucağa/rahme) dönmek, yaşam enerjisinin kaynağına uzanmak ihtiyacı hisseder. Ancak annelik işlevleri psiko-sosyal gelişim sürecinde çok geniş bir ilişkiler ağına dağıtıldığından ve tüm yaşam boyunca çeşitlendirildiğinden mutlaklığı törpülenir; edilgen, çaresiz, arzulayan ve bekleyen çocuk, etkini muktedir, arayan- bulan, yapan, hatta iyi anne ikameleri yaratan erişkin'e büyür. (Saydam, 2017: 470)

Kadının, kaderi rahatsız edici ise yıkıcı değildir. Rahatsız eden kişi, rahatsızlık içerisinde sıkışmış kendisidir. Değişim emekçisinin kendisi de değişir. Anlamsız kargaşa bir arınma süreci halinde gelir: Ne varsa boş, anlamsız ve hiçtir. Otto Rank, *Doğum Travması* adlı eserinde, insan yaşamındaki kaygıların çoğunu, doğum anında yaşanan ayrılık kaygısının tekrarı olarak yorumlar. Ona göre bebek, doğum travması sonucu yitirdiklerine karşılık yeni ilişkiler kurarak çevresiyle birlikte olma durumunu sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak kurulan bu beraberliklerin sona ermesi ve ayrılık kaygısının ortaya çıkması, yaşam döngüsünün her aşamasında kişinin karşılaşacağı zorluklardandır. Bu zorluklar, annedeki sığınağa geri dönme arzusunu kuvvetlendirir (Rank, 2014: 8-9). Jung, bireyselleşme süreci içinde kişiye kendini gerçekleştirme şansı sunan çocuk arketipi içinde özellikle "mucizevi çocuk" metaforu üzerinde durur. Mucizevi çocuk, üstün yetenek ve güçlere sahip çocukları temsil eden bir metafordur. Yaşam enerjisini özgürce kullanan mucizevi çocuk, kendini yenileme gücüne sahiptir. Geleceği ve yeniden doğuşu sembolize eder (Sambur, 2005: 108). Bu yaklaşım, annenin çocuğu üzerinden geliştirdiği varlık biçimlerini de açıklar.

Jung'a göre, bilincin varolma şartlarından birisi karşıtların ayırt edilmesidir; bu durumda bilinç "ana kucağından, yani bilinçdışının ilksıcaklığından ve ilkkaranlığından sonsuz bir



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

mücadeleyle kurtulan baba ilkesi, Logos'a tekabül eder (2005: 34). Baba sadece, çocuğu dış dünyanın tehlikelerine karşı koruyan bir kalkan gibi hareket edip oğluna bir persona modeli vazifesi görürken, anne onu psikesinin derin karanlıklarında yatan tehlikelere karşı korur. Bu noktada, anne olgusunun bilinçdışıyla yakından ilişkili olduğunu anlamak zor olmasa gerek; çünkü Jung, bilinçdışının derinliklerinden "Anneler âlemi" diye bahseder. Bilincin aydınlanmaya başlamasından önce, çocuğun bilinçdışı bir özdeşleşme ve ortaklık yaşadığı kişisel anne, aynı zamanda anne arketipinin ilk taşıyıcısıdır; ancak bilincin uyanması bu özdeşleşmenin sonunu getirir, çünkü bilinç, annenin temsilciliğini yaptığı bilinçdışıyla zıtlaşmaya başlar. Aslında, kişisel annenin sahip olduğu karakter özellikleri kadar, anneye yansıtılan ve ona mitolojik ve tanrısal bir kimlik kazandıran anne arketipinin fantastik özellikleri de çocuk psikesinde travmatik olduğu söylenebilecek derin etkiler yaratır.

Bilincin aydınlanmasını, genellikle yetişkinlik döneminde başlayan bireyselleşme süreci takip eder. Bu sürecin tamamlanıp, bireyin kişilik bütünleşmesini sağlayabilmesi için anneden kopması, yani bilincin tamamıyla bilinçdışına hâkim olması gerekir. Bu bağlamda Jung, evrensel kahraman mitlerinde tekrarlanan bir motif olan canavar/ejderha ile savaşı, gençlik beninin anneden kurtuluşu olarak yorumlar (Stevens, 1999: 27).

Chodorow da *Reproduction of Mothering* adlı eserinde kadın kimliğinin gelişiminde anne-kız ilişkisinin anahtar rolü gördüğünü ileri sürer. Çünkü anne-çocuk faktörü çocukluk dönemini şekillendirdiği gibi kimlik oluşturma sürecini de doğrudan etkiler (1978: 73-74). Psikanalitik düşüncede "anne vücudunun bebeğin hayal dünyası ve gelişiminde merkez olduğu" anlayışından hareketle annenin kız çocuğuna içinde "güvenlik" ve "devamlılık" unsurları bulunan sınırlı bir alan yarattığından söz edilir. Geleneksel toplumdaki "anne figürü" kızına bağımlı olduğu kadar "onu her tür tehlikeden koruma pahasına toplumun tabu saydığı bekaret, evlilik ve annelik gibi değerleri ona aşırı ölçüde yükleyen biri olarak çizilmiştir" (Özen, 2008: 33). Kız çocuğu ise hem anne hem de toplum baskısına maruz kalır. Kız, annesinden hareketle kendini bulma ve ondan ayrılarak birey olduğunu gösterme eğilimi sergileyebilmekte, bağımsız bir kadın kimliği ortaya koyabilmektedir. Anneden ayrılmak büyüme sürecine psikolojik bir yaklaşımdır (Nice, 1992: 97-99). Ayrılık, kızın ayrı/bağımsız ve kusurları olabilen bir birey olduğu gerçeğiyle yüzleşmesi, annenin "ihtiyaçlarını ve umutlarını sürekli karşılamaya hazır olmadığını fark etmesi" durumunu içerir (Özen, 2008: 33).

Clarissa Estes, Jung'un izinden gidenlerin antropolog Levy-Bruhl'in adlandırdığı "mistik katılım"la "bir kişinin gözlediği nesneden ya da kişiden kendini ayırt edemediği"ne dönük ilişki sürecine ışık tutar. Freudcuların "yansıtmalı özdeşim" olarak adlandırdığı bu evre biyolojik doğum sonrasında kızın kendi kendine hayatta kalabilecek dayanıklılığa geçiş öncesinde annesiyle kurduğu ilişkiyi de anlamlandırır. Annenin yavrularını güçlendirmek, sertleştirmek, sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmesini içeren ve bu nedenle Estes'in dayanıklılık töreni olarak adlandırdığı derin imgelem, anne-kızın bilinç düzleminde ayrılıkla sonuçlanan ama derin yapıda, bilinçdışında engellenmeyen birlikteliğini içerir.

İçsel vahşi doğaya yönelik duygular, yaşlı ormanlar gibi yok olmaktadır. Jungcu bir psikanalist olduğunu belirten Estes, şair ve eski öykü derleyicisi olarak kadınların canlılığını yitiren saf doğasını "kendi yeraltı dünyalarının yıkıntılarında yapılacak "ruhsal-arkeolojik" kazıyla gün ışığına çıkarılabileceğini keşfeder (Estes, 2015: 15).



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Estes'e göre, vahşi kadının, La Labo'nın bulunduğu yerde ruhlar şahsiyet olarak belirir. Derin psişenin mitolojik sesi, şair ve kâhin gibi konuşur. Psişik değere sahip olan şeyler, ölmüş olsalar bile canlandırılabilirler. Dünyada var olan tüm öykülerin temel malzemesi, insanın bu açıklanamaz ruhsal topraklardaki deneyimiyle ve burada başına gelenleri anlatma çabasıyla ortaya çıkmıştır. Dünyalar arasındaki bu yer, yerine göre ortak bilinçdışı, nesnel psişe, psikoid bilinçdışı olarak adlandırılmıştır. Psikoid bilinçdışı, biyolojik ve psikolojik dünyaları besleyen kaynak, dünyalar arasındaki yarık, sis varlıklarının evi, insanlık belleğidir. Tüm doğalar, mucize ve hayaller, esinler ve şifa bu yerdedir. Derin meditasyon, dans, yazı, resim, ibadet, şarkı söyleme, davul çalma, etkin imgelem ya da bilincin yoğun bir şekilde değişmesini gerektiren bir faaliyet aracılığıyla bu yere geçiş yapılır. Kadınlar bu dünyalar arasındaki dünyaya, özlem duyarak ve gözünün hemen köşesinde seçebileceği bir şeyi arayarak, derin ve yaratıcı işlerle, bilinçli bir yalnızlıkla ve herhangi bir sanatla uğraşarak ulaşır (Estes, 2015: 45).

Estes'in yaklaşımında kızın ilk adımlarından itibaren çevresini ve de benliğini kucaklayan anne, arketipik olarak kızını güçlendirmek üzere konumlanmıştır. "Annenin kızını güçlendirmesi, yeraltı ormanında-kadının, kadın bilgeliğinin alt dünyasında bilinen dünyanın-ego tarafından algılanan dünyanın altında yaşayan vahşi dünyanın gereğidir. Orada kıza içgüdüsel dil ve bilgelik aşılanır (Estes, 2015: 426).

Estes'in vahşi kadın arketipi, yüzyıllardır talan edilen, bastırılan, ezilen kadına özgü içgüdüsel doğanın keşfidir. Yüzyıllarca arzudan, kendinden ayrı düşmüş olan kadın, kendini bulmak için iç sesinin izinden gitmek durumundadır. Kadının erginleme olarak da adlandırılan ilksel doğasını bulması, bir tür bilgeliğe doğru ilerleyerek yeniden doğması uzun bir yolculuğa dayanır ve dış dünya nosyonlarının kararttığı iç görü alanlarının aydınlanma eylemini tanımlar.

**2. Erginlemenin karanlık coğrafyasında bir kadın: Betül Tarıman**

Kendi doğasının izini süren, bu nedenle bir tür bilgelik olarak adlandırdığımız kendine/kendi kadınlığına doğru ilerlemeyi seçen kadın şairlerimizin sayısı az olsa da mevcuttur. Nigâr Hanım'ın kendi dünyasından uzağa fırlatılan kadının feryadının ifşası olan öncü şiirleri, diğer kadın seslerinin doğumunu müjdelemektedir. Ne var ki bu sesler, kadının kendi doğal sesi değil, onun toplumda çatlayan ruhunun ölümünü duyuran sesleridir. Modern dönemde çok geç karşılaştığımız Türkân İldeniz, Sennur Sezer, Leyla Şahin, Nilgün Marmara, Lâle Müldür, Neşe Yaşın, Elif Sofya, Anita Sezgener, Asuman Suman, Betül Dünder, Gonca Özmen, Türkân Yeşilyurt, Nilay Özer, Emel Kaya, Nafia Akdeniz vd. kadın şairlerden yükselen kadın sesleri, iki dünya arasında kendi yankısını arayıp bulan ve bunu imgelemin derin ve geniş dokusuna işleyen kadınlık tarihinin kayıtlarıdır.

Kadınların ortak tarihinin oluşturulması ve yazılmasında önemli bir üretimlerde bulunan Betül Tarıman, "Hadde- Melvin'e Giden Yol (toplu şiirler), Rüzgârın Azabı ve Maksatlı Makastar" kitapları eşliğindeki şiir yolculuğunda Anadolu coğrafyasından yükselen incelikli bir bellek kaydının, kadınlık yürüyüşünün sesini duyurur. Onu, kendi doğasına doğru yola çıkaran sezdiği onulmaz hayat ışığı arayışıdır. Estes'in yaklaşımında kadınların yeniden doğuş yolculuğundaki simyasal halkalar; kayıp, adanma, aydınlanma-ışığın gelişi şeklinde birbirini



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

izler. Tarıman, kaybetme korkusuna bulanmış, sisli bir mecrada büyülü bir kaynağın onu çağırdığını duyar. Derinden gelen bu ses, onu yolculuğa çağıran içsel bir dürtüdür.

**2.1. Yeryüzündeki vahşi kızın kayıp sesinin izinde**

Kayıp, bulma ve güçlenme döngüleri Estes'in yaklaşımında vahşi öznenin ömre yayılan zorlu erginleme serüveninin değişim ve dönüşüm geçişleridir. Kayıp dönemi veya Estes'in "Elsiz Kız" öyküsündeki aşamalarda 'bilmeden pazarlık etme' olarak tanımladığı bu evre yaratıcılıkla sonuçlanacak olan yeniden doğumun ilk belirtilerini açığa çıkarır. Kızın anneden ayrılarak erginleme yolunu seçtiği bu aşama, yaratıcılık ateşinin derinlerdeki varlığına işaret etmektedir. Kadının kendini yaratması için geçici hazlar ve nesnelerle çevrili dış dünyanın cazibesinden, korunaklığından, sıcaklığından uzaklaşması kaçınılmazdır. O ilksel korunaklı alan, sıcak yuva annenin varlığındadır, onun oluşturduğu fiziksel ve duygusal ortamdadır. İnsan, erginlemek veya yaygın bir adlandırmayla "kahraman" olmak için evden ayrılmak durumundadır. Joseph Campbell'in "Kahramanın Sonsuz Yolculuğu" örneğinde de olduğu üzere genelde erkekler üzerinden anlatılan bu kahramanlık miti, kadınlar için de aynı yolda yürümeyi gerektirir. Cinsiyetin verdiği çeşitli farklılıklarla kadın kahraman da varoluşunun gizil kaynaklarına ulaşır.

Betül Tarıman, daha çocuk yaşlarda kendinin ve etrafının gözlemcisidir. Derinden gelen iç sesi kaydetmeye bu dönemde başlamıştır. Seyir-takip etme-ipuçlarını arama işine girişmiştir. Bu tutum şairin yaratıcılık yolunda ilerlemeyi seçmesidir. Çocukluk da bunun için daima eşsiz bir durumsallık yahut konum alma yeridir. Çünkü çocuğun dış dünyanın gerçeğini kendi hayal dünyasında ama tüm çıplaklığıyla seyrettiğini biliriz. Geriye dönüp çocukluğunu bilebilmek de insanın kendini bilmesine çıkan yola girdiğinin ilk işaretlerindendir.

Tarıman, annenin varlık alanında dünyayı tanımak üzere etrafında olan bitenleri gözetlemektedir. Bu seyir halindeki çocuğun annesi, bir taraftan içgüdülerinin düzenleyiciliğinde kendiliğini çocuğunu büyütmek üzere kurgular. Diğer taraftan kadınlığının okşayıcısı erkeğini/babayı kendi etrafında konumlandırmanın yollarını arar. Annenin ev içinde çocukları, eşi ve çevresiyle ördüğü yaşamı gizemli çocuk gözleriyle gözetleyen kız için anne, kendiliğine doğru akan ırmakta suyun çıkış noktasıdır. Kız, o çıkış noktasını tanımak ve tanımlamak için yol almak durumundadır. Annenin varlığı, kendi varlığıdır, yokluğu ise bir savrulmadır. "Kesitler I", şiirindeki hasta çocuğun yaşadığı kayıp duygusu, kuramsal çerçevede de üzerinde durulduğu üzere bir tür küskünlük yüz çevirmesidir, sevgili anneden kopuş öncesinin birleşiklik halleridir:

KESİTLER I
…
hasta yattığım gün annem
bırakıp gittiğinde beni komşuya
çantasını kaybetmiş
mavi bir çocuktum ormanda
…(2012: 57)



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Kaybolduğu yerden sevgiyle kalkan kız, anneden sonra edindiği sevgi nesnesi kedilerle kendini bulma ve sevme arzusundadır. Sevgisizliği sevginin çıkış pınarı annesine yönelmesini kaçınılmaz kılar. Anne orada, o bilinçaltında güzelliği ve besleyen doyuran, yaşam sunan varlığıyla kızın hayallerini de havalandıran kök hücresel bir bağdır ve ondan ayrılmak zorlu ve sancılıdır:

KESİTLER II
…
güzel kadındı annem
albümdeki resimlerinden bilirim
saçları alegarson kesili
zeytinyağlı dolmalar yapardı
havalandırırken balkonda
yakası kuşlu gömleğimi
… (2012: 58)

Kız, anneden devraldığı hüznün mirasçısıdır. Tarıman, kendisiyle Antalya'da yaptığımız "Kadınların Yaratıcılık Yolculuğu" söyleşisinde annesinin evlenmeden önce dış dünyaya, kendini geliştirmeye açık mücadeleci ruhunun evlendikten sonra ev içine çekilmesinin gerek annesi gerekse kendinde yarattığı hüzne değinmişti. Yabancı dil bilen, kitap okuyan, şiir ve resim sanatına ilgi duyan, el becerileri ve kişisel zevkleri olan bu annenin sevgisiz bir eşle geçirdiği ömür de sevgisizlik açtırır. Sevgisiz bir evde büyüdüğünü söyleyen Tarıman'ın eksikliğini duyumsadığı bu olgu, yaşamı boyunca onun uzaklarda, evin dışında arayacağı bir kaynağa dönüşür. "Yalnızlık Suları" şiirinde annenin gece imgesiyle karanlığa gömülmesi; kızın kendine çıkan yolda annenin istekleri, arzuları, hayal ettikleri ile kaybolmuş yahut ölü doğmuş olduğunun ayırdına vardığı yankılanır. Acılı ilk sarsıntılar eşliğinde sezdiği yeraltının gizli dünyasına açılan karanlık alanda çelişkili bir yaşam belirtisi verir:

iki kalbi vardır annemin
birine aşk yağar üşür öteki
aşk diye tutulan yol yalnızlıktır
annem aşkın toy kızı
kış evinde siyah açar

eski kızı olurum annemin
her çıkılan yolda tedirgin
"kanat yerimden soğuk kuşlar geçer"
o teninden kumaş biçer giydirir bana
ben ona gülden rüyalar
… (2012: 97)

Annenin onulmaz derdi de çocuğun hücrelerinde ağırdan ağırdan büyümektedir. Kız, her ne kadar annenin tetiklediği yalnızlıktan kurtulmak, annenin parçalanmışlığından tekliğe yürümek istese de özünde annenin kayıp tekil varlığıyla kesinleşmiştir. "Sayıların Zenginliği" şiiri, birle imlenen bu "ben" olma istemini, kolektif bilinçdışının yarattığı anne imgesi tarafından lekelenme haline karşı yükselen sesi işittirir:


ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

bir'im ben
al kendini git
sözcüklerin senin olsun
teslim oldum tanrım
iki güçlü kol arasına
ülkende zenginliğim ben
…
kızı olup ağladım annemin leke olup
annemin annemin (2012: 355)

Çocukluk döneminin, kızın etrafını saran çevrenin -geriye dönük- sezgiselliğinde "anneye" dönüşümü bu onulmaz bağ nedeniyledir. "Çocukluğun Sabahı" şiirinde sabahtır. Çünkü kızın bilinci uyanmaktadır. Annesizlik "camlarda erime", "kışa dönüşme" imgelerinde imlendiği üzere bir çeşit yok oluştur:

…
kederle yıkanır çocukluğun sabahı
anne camlarda erir hayat

kıştır anne gidince başlayan…(2012: 94)

Annenin yokluğa sürüklenişi, kızın savrulmasını tetiklemektedir. "Çektiğim Hayat Çilesinden" şiirinde şair, çile çektiğini, yıpranıp sarardığını annesinde seyretmektedir. Kadını çevreleyen toplum yapımı dünyanın, kadınlığın ayırdına varan bu şiir öznesi, kendiyle beraber derin bir yalnızlığı da sürükleyeceğinin bilincine varmıştır. Arzuladığı saf ve temiz dünyayı imgeleyen "Beyaz" şiirinde kendi kaderini bilmeden pazarlık ederek belirleyen anne ve babasının değiştiremediği arketipik yası dışa vurur. "Tenha"larda "kirlilik"le tanımlanan kadınların toplu ve biricik yazgısı ve yalnızlığını şiirde annenin ölümüne eş bir gecenin karanlığı olarak sunar:

kar altında karlı ova kirli beyaz

yeşil bir alev boşalıyor içimden dışarı
içimden dışıma bir anne ölüsü beyaz
beyaz bir deftere adımı yazıyorum
savruk alevini uzakların
siyah harflerle beyaz

kar altında karlı ova dalgın çocuk
çocuktu, bir pencere evdik
öznesi acı olan geceydi babam
dokunsak sesinin rengine
ölü hanesine düşülmüş
bir not kadar ışıksız
ve yalnızlık (2012:130)



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Babanın sesinin yıkıcılığı kızın ölümcül yalnızlığının da sebebidir. Anne ve baba evindeki bu yalnızlık, kendinden önce yalnızlık çeken annesi ve ondan önceki ve de sonraki kadınların ortak tanımlanma, algılanma halidir; burada kadınlar kirli ve tenhadır:

yalnızlık
içi dışı tuzla buz
bir kalpti çamaşır kokulu odalar
annem annesiydi kendinin
şehir kokulu ya da okul şehir
bir pencereden ötekine
sarkıtılmış ip gibi
dururdu, dururdu kadınlar

kadınlar gülün içtenliğini söylemesi gibi

ağır ağır yağan ova gibi

kadınlar gelir kadınlar gider
gövdesine uzardık bahçenin
ve hep gece

*kirli ve tenha* (2012: 130)

Arketiplerin dünyasında biçimleşmiş olan "kadınlık", güncel toplumun kolektif bilinçdışında da eril tahakkümlü "kadınlık"üretimini devam ettirmektedir. İç sesini vahşi doğasının saflığında duymaya başlayan kadının bireysel bilinçaltı bu seslerle çınlamaktadır. Tarıman'ı kolektif "baba" imgesinde düğümleyen, oradan toplumsal uzamlara sürükleyen de bu kendi doğasından sürülmüşlüğünü kulağına fısıldayan sestir. Şairin çocukluk trajedisini kucaklayacak, yaralarını saracak anne isteminin, annenin doğurarak yer yüzüne sunduğu çocuğunu -karnında taşırken olduğu gibi- tam olarak sarıp sarmalamasının mümkün olmadığını anlayan yaralı bilincinin sesinin "İsyan" adını taşıması bu nedenledir:

Çocukmuşum
Göl birikmişim ovaya
Çiçekler açtırmış annem ipeğe
Babam gelmiş de düşümde yaralı atlar

Anne beni uykuna göm
Beni incine
Hayat kumaştır çürür
İçimde koşturan bir at
Sahipsiz
Büyüttüğün çocuk kadar



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Çıkışsız dağ yollarının serininden
Nemli kokusundan eski şehirlerin
Aşkmışım gibi yirmi dört yaşım
Kor olmuşum zamana
Gülmüşüm
Babam gelmiş de

*Sevincini üstüme giydirmiş annem* (2012: 167)

Annenin yeryüzündeki eşi baba, çocuğun anneye ilk isyanının da kaynağıdır. Baba, kızı anneden ayıran, sahipsizliğe savuran, güvenli kucaktan ayıran onulmaz "öteki" varlıktır. Kız çocuğunun düşlerini talan eden ama anneyi sevince boğandır. Kızın dış dünyayla, babayla karşılaşmasıyla beliren içgüdüsel kayıp, kızı kaybedilmeyecek olanın çağrısına doğru yönlendirir ve arayış başlar. Bu süreçte Tarıman, anne evindeki aile hayatının kendi hayatı olmadığının farkına varmış, evden zihnen kopmuştur. "Aile Hayatı" şiirini yazarken evden fiziken de uzaklaşmak üzeredir:

Evin kızı sıyrılmış çocukluktan
Odanın bir ucunda baba kahve içiyor

Solmuş odadaki kokuların hatıraları
Örgü örüyor babadan yakınan anne

Olumsuz cevaplar veriyor uykudan uyanan çocuk
İyi niyetle korunuyor evdeki zaman

Söylenecek şarkı yok aile hayatı ciddiye alınmamış
Sabunla ağartılmış tahtalar" (Kül, 2002)

Kızın evde kurgulanmış bir yaşamın oyuncusu olduğunun farkına varması, aile için dilenen iyi niyetlerin herkesi kendinden ve birbirinden uzaklaştırdığını gözlemleyen dış göze, bir bilince evrilmesi; kendine ait bir oda, daha derinde bir ada arayışının arketipsel döngüsüdür. Bu döngünün anlaşılması kızı oyun içinde oyuna; ama kendi kurguladığı bir oyunun parçası yapmaya çağırır. İçten yükselen bu sesler ancak söze, kızın kendi sözüne teslim olur:

Şimdi her şey tamam olmuştur
çünkü hayat vahşi bir parstır..

Odaların bilgisi sözle çeşitlenmeli
Kız yeniden camdan bakmalıdır

Ya gitmek üzerenin korkusu
Fark etmelidir baba kaçan balığı
...
Oynamak istiyorum
Oynamadan bilmenin ne önemi var



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Odanın içinde kırışık elbise
Odanın içinde uzak geçmiş

Annem babam uyandığında odam kadarım
(Kül, 2002)

Anne ve babadan uzaklaşma istemi, bu eylemi gerçekleştirmek üzere yükselir. "Tanrı Harfleri" şiirinde evden uzaklaşma hali iyice belirginleşir:

*tanrı duası ev*
*okunur geçer*

dikkat!
bu ev sana gelmez
her an soldurabilir
ay kırpmalıyız ona
buğuyu hatırlatır
… (2012-111)

Ev, kızın kendini bulmak için uzaklaşmak zorunda olduğu kendine ait olmayan karanlık mekândır. Tarıman, bu karanlıkta gözlerinin önünde dolaşan babayı susturup evin annesinde seyrettiğinden de uzaklaşmak istemindedir. Bu nedenle imgeleminde evi yaşanan gerçekliğin dışındaki bir yerde konumlandırır. Böylelikle evi yok saymak, yıkmak, gerçekliğin dışına savurmak üzere şiirin adını "Ev ve Mesel" koyar:

…
Geceye umuttur ev baba susarken
Derinliği ferahlık uykuya gidebilirim
Azarlandım rüyadan ötekine geçerken
Ellerimde kıymık, diken izleri
Düşlerim silindi rüyam biterken

Üşümüş sokaktır ev anneye
Yalnızlığı obur hayata nispet
Evimi sularla sınadım
Evim sırlarını kalbime döktü
Serçelerle konuştu duvar
Sevgilisiyken uzak şehirlerin
Canım, canım dedim

*Göğsüme hüzün eken bu rüzgâr da kim* (2012: 151)

Şiirde ev, Tarıman'ı kendi derinine çeken girdaptır. Kendinden olanların onu kendine yabancılaştıran kaynağın kendisi olduğunun ayırdığına varmanın ağırlığını rüzgârlar dahi hafifletememektedir. Evde uzakların düşüyle dolaşırken baba ve anneyi rüyalarda acıya döndüren bir can sızısı içindedir. Şiirin sonundaki "canım" sözcüğü derinden, içerden, evin içinden



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

söylenmiş bir iç çağrıdır. Hüznün sularında çırpınan bir candır şair. Anne ve babanın yerini onu kendi diyarına parçalayarak götürecek olan rüzgâr almıştır.

### 2.2. Adanmışlıklar güzergâhında parçalanan kız

Rüzgârın esintisinde yeni bir güzergâhta dolaşmaya başlayan kız, bilinmeyenin ama arzu edilenin ardında yürümeye devam etmektedir. Kendini yolda sınayarak bulacak ve tanıyacaktır. Estes'in erginleme modelinde kadınlar, kendini tanımak, kendine ulaşmak için kötü pazarlıklar yapar. Kötü seçimlerde bulunarak hastalıklı bir şekilde kendi yıkımlarına neden olurlar. Bu seçimler, içgüdüsel doğanın engin gücünü uyandırır ve benlik tarafından kadını vahşiliğin derinine götürmek için uçurumdan atlama adımını oluşturur (Estes, 2015: 442-443). Aşk, kadını yanlış seçime götüren en onulmaz yanılsamadır. Türkan Yeşilyurt'un Jung ve Estes'in görüşleri çerçevesinde incelediği Türkan İldeniz'in "Kaçak" şiiri incelmesinde dile getirdiği gibi "aşk, kadının kendini keşfi için bir vesiledir" (Yeşilyurt, 2019: 194).

Tarıman'ı da "Hayat Bilgisi" şiirinde olduğu gibi su ve alevin keskin bileşimidir. Bu billur alevli bileşim aynasında acıyan ve çığlık çığlığa anne inleyen kayıp kız, yalnızlığında kendi tekliğini doğurur:

*yüzüne nehir giyinen bir çığlıktı*
*bir aşkın bana öğrettikleri*

"hayatta ben en çok" aşkta kırıldım
uzağı yoksul bir çocuk gibi
bildim kör inadını suların
soyundum iblisin yaza firarında
tüm sıfatlarımla üstelik
yaz ortasında kışa taşındım

orda öyle hastalıklı bir hücreyle
sevişir gibi, ürperir gibi
aşk odalarında evlerin
ürperdim o işaretsiz bahçede
biledikçe yalnızlığımı
kestim yok vakitlerde
iyilik çiçeklerini
annemin, annemin
… (2012: 129)

Tarıman bu seçimin kendinde yaratacağı dönüşümü de kavrayan bilincin sesini, arzu ve acının parçalayıcı etkisini "Cam Kırıkları ve Mimozalar" şiirinde "mimoza" ve "cam kırıkları" tezadında duyumsar:



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

….
III.gün
…
içimde aşk denizine koşmak isteği
…
IV. gün
o neyse o uzun gök ve karnaval saatleri
ve her gün annemin okuyup üflediği dua
bölerdi uykularımı içimde
cam kırıkları ve mimozalar bırakarak

V.gün
düşme hissi
kuşku: kankarderşi ölümün
pas ve kir damlıyor kızaran dallarından
ağaçların
gözlerimde
aşkın bitmeyen senfonisi
genleşmiş kasnağında yüreğimin en çok aşk
en çok sonsuz ufkun sis akşamında
bilmediğim uçurumlara düşmek (2012: 82-83)

Aşk, kadının kötü pazarlıklarının en bildik ve önde gelenidir. Neredeyse her annenin kızını uçuruma sürükleyen aşk, bahar görünümünde bir sese bürünüp kızı vahşi doğasından uzaklaştıran seçim alanıdır. "Zifir" şiirinde de kayıp ve karanlık üzüntünün yeniden doğduğu yerdir bu derin alan:

…
aşkla dans aşkla dans

acizlik bazen kör bir balet
…
demekle olmuyor
bir kale yıkılır gibi gümbür gümbür
bir taş düşer gibi tırınk tırınk
birdenbire ölüyüm
birdenbire yokluk sis ve dilsiz
üstümü örtün
üşümesin kızım adlı çocuklara
bıraktığım heves
aşk bir beladır
bir kusurdan düşerken
düşerken ölümden ötekine
terk et! (2012: 272-73)

Estes (2005:439) "bir kadın ne zaman evet, ne zaman hayır diyeceğini söyleyen içgüdülerini teslim ettiğinde; iç görüsünden, sevgisinden ve diğer vahşi özelliklerinden vazgeç-



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

tiğinde, altın vaad eden ama sonunda keder veren durumlar içinde bulur kendini." der. Elsiz kızın elinin kesilmesi şeklinde karşılaşılan bu dönem, kızın ellerini yitirmesi ama ayakları ve karnının varlığının bilincine varışı olarak belirir.

HİÇLİK O
…
yırtık; can sıkan darlık
o benim beni üzen kadın
felçli ve ellerim yok
alnımı göğsüme dayasam

*yoksullar evine düş yağmaz ki* (2012: 189)

Kadınlığa yürüyen kızın ellerini yitirmesinin ve hiçlikte savrulmasının kendi seçimi olduğunu duyumsaması önemli bir dönüm noktasıdır. Ancak şiirin son dizesinde imlendiği üzere zengin düşlerin yoksullukla sınanmasına geçilmiştir.

"Vahşi doğasına doğru ilerleyen kadın ikinci aşamada kulaklarını atalardan kalma zamanlardan gelen çok uzak bir sese, nasıl güçlü durulacağını, tinin saf ve yalın tutulma yolunu ışıtacağına inanılan sese yönelir. Düş seslere, imgelere, bizden önce gitmiş olanlara ve birbirimize kulak verirsek bize bir şey verilecektir." (Estes, 2015: 442) inancıyla yola devam eder. "Atlar Kadınlar ve Rivayet" şiirinde Tarıman, ötelerdeki kadınları işitir, bu seslerin ortak yankısında duyulan yavaş yavaş beliren iç görünün iniltilerini duyurur:

çeşme başında kadınlar
aşktan kesilmiş sütten kesilmiş
gümüşün biçimlediği bileklerinde
suya tutmanın hüneri
bitti dediğin yerde bir melanet
-hayır ağlamaktan gözleri fırat-
her birinde bir direnme öyküsü
eleşkirt'ten çıldır›a her biri bir mezar
aralarında uzak akrabaları var

atları ovaya saldım atlar
çocuklar ve kelimeleri
merakımı çıldırtan her uçurumda
mucizesini doğuran bir kadın var
… (2012: 262-263)

İşitilen ses, kadınların ortak ağıtıdır. Ağıtların dili kendi ölümüne rağmen yaşama çocuklar ve şifalar bahşetmeyi kesmeyen mucize kadınların öyküsüne açılır. Ağlayan kadınlığın sesini duyan Tarıman, bu seslerle parçalanmak, savrulmak ve yok olmak, daha da ağırlaşan bilinci hiçliğe gömerek sonlandırmak ister. Kaçmak, kitaplara sığınmak başka bir yoldur. "Dünya Ve Mesel" şiirinde Emil Dickinson'un sesi kaçışı çınlar:

*Bir kitap kadar elverişli değil hiçbir gemi Uzak*
*ülkelere götürmek için bizi (2012:148)*



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Tarıman'ın epigrafta duyurduğu ses, ötelerin sesidir. Ötelenmiş, ötekileştirilmiş kadınlığın kitaplarda canlanmasını dilediği ölümsüzlük ateşidir. Kadının dünyadaki dilsizlik meselini ayırt eden bilinç de tek değildir:

…
Göğün memesi sarkmaz
Goncadandır çığlığı
Ve dünya bir çamurdur
İçinde melez bir acı
Ağzı siyah simsiyah
Ağzını açmaz (2012: 148)

Kadın, başka bir ses aradığında da yolu kendi sesine benzer kadın seslerine çıkar ve bu seslerin feryadıyla daha da kararır varlığı. Yapması gereken kendi için kendine bir yol bulmaktır. Her kadın tek başına o yola sapamamaktadır. Ama Tarıman, içindeki yaratıcı dişil sesi aramayı sürdürür. Onu kendilik yoluna ulaştıracak iç sesi bulmak, yaratıcılığa soyunmayı gerektirir. Kadınlar kendi varoluşunu yeniden kazanmanın mücadelesindedirler. Erkeklik gibi doğuştan var edilmiş, yücelere oturtulmuş bir varlığa sahip değildirler. Şair de bunu meseline aşağıdaki sözcüklerle çerçeveler:

ÇERÇEVE VE MESEL
…
Sesleri yok, dilleri yok
İnerler hep bir yoktan kışa
Oluk kadınlar, kıyı kadınlar

Bulut kadınlar, dağ kadınlar (2012: 156)

Estes'in tanımladığı bu yeni evrede kadının bütünüyle uyanık yaşamak için mücadelesi başlamıştır. Dolaşıp duracak, bir gezgin olarak yaralarını sarmanın yollarını arayacaktır. "Sonra" şiirinde "ağrı" ve "dağ" sözcüklerinin derin yapısında imlenen bu gezgin kadının yükünün ağır, yolunun yokuş olduğudur:

…
sonra bir kapı açtım
(meğer ki yokum)
denizlerden bir deniz seç dedim
…
sonra bir şey daha
herkesin en çok sevdiği
toprağa doğru
sonra dağa çık ağrıyı arkana al
ağrı bir dağdır
güzel bir histir dağda ayak izi bulmak
insan yaşama tanık olur
yerde bir arı ölüsü gördüğünde
… (2012: 331-332)



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Yaraları beyaz sargıyla sarılı kız, erginlemenin "gezgin" evresinde içindeki ateşi engin denizlerde söndüremeyerek dağ doruklarına taşır. Bedenindeki ve ruhundaki ağrıyı toprağa sürer. Ne var ki ölümcül sesler duymaya devam eder. Öğretilmiş itaat duygusunun bilincinde uğradığı anlam yitimini dizelere saçar:

…
sonra bir ses hatırlıyorsun kızınmış
solmuş baba masa konuşunca
solmuş itaat duygusu
korku ve anlam
çünkü her türk babadan biri kızına
-kucağıma oturma babam görür-der (2012: 332)

Estes'e göre tek başına yeni hayata yeniden dirilme, eski hayatın ölümüdür. Dolaşıp durmak çok iyi bir seçimdir (Estes, 2015:449). Tarıman yukarıdaki dizelerde kendine sonra ne olduğunu anlatırken özünde önce ne olduğunun bilgisini sunar. Denizlerden geçip toprağa dönerek, dağlara çıkarak aradığı yaşamın kendiliğini, yaşamın kendiyle yeşerdiğini duyumsadığı anda öteki yaşamların izlerini ölüm ve yaşam sarkacında süzer. Bu içsel yolculukta Estes'in de tanımladığı gibi hem umutsuz hem de kararlı hisseder. "Ötekileri, sevgiliyi kendi için terk eder. Evli kadınlıktan evde kalmış kızlığa yönelir. Kendi değer sistemleriyle yola çıkar. İşte ölüm ve yeniden doğum bu"(2015: 450) olur. "Kendime Yığıldığım/Gün Ortalarında" şiirinde kendini gün ortası gibi görünürlere serer:

kendime

kendimden bildiydim
…
kendime uyandığım gün ortalarında
neşeli bir yüz beni karşıla
…
dikilmem kendime ve kimseye la la la
…
siz diktikçe bir yanım hep kuzeye kaçıyor (2012: 344-45)

Tarıman, bu dizelerde kendi doğumunun şarkısı olup "la la la" notalarıyla dirilir. Yeniden dirilme benliğine empoze edilenleri uzaklara savurur. Son dizedeki "Kuzeye kaçmak" metaforundaki başkaldırı kızın zaferini zekâsının ışıkları eşliğinde ilan etme biçimi olur. Kadın kendi gibi bilinci uyanık tutan zekâsının da sahibidir artık. "Kendini Sınır Ötesinde Bırakmak Ölmek Değil-dir" şiirinde yeniden doğan kadın, gideceği yöne aşağıdaki dizelerde imlendiği üzere hızla seyirir:

son hamle: heves

ayağım gaz pedalında
iki yüz kilometre hızla geçiyorum kendimden
üzerimde kırmızı bir süveter altımda blucin
devletler sınırlar hiçlik neredeyse
gitmenin cesareti içime seğir (2012: 350)



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Aşkta sonsuzluğunu arayan kızın hevesi, son hamlede ataerkiyle tanımlanmış alanlardan uzaklaşma istemi, kendi benine koşmanın hevesi olur. Estes burada kadının aşina olmadığı farklı topraklarda, farklı gökyüzü altında, farklı bir dünyaya uzandığını, ancak yine de incinebileceği evrede olduğunu belirtir. Kadın bu dönemde de kavrayamaz, tutunamaz, yapışamaz; çünkü elleri yoktur. Rüzgâr ve yollar onun yeni ana babasıdır. Buradaki "gezgin arketipi, yalnız kurt ve yaban arketipini ortaya çıkarır." Bu arketiplerin izinde kadının ruhunu pınar, meyve vs., ile besler ve yola devam eder (Estes, 2015: 449-455).

"Ağır Tören" kitabıyla açılan yeni dünyada Tarıman'ın ruhunu Mevlevilikle beslemesi bu evrenin işaretleridir:

yarından sonra
dokuz, beklemektir
dokuzu dokuzdan çıkardım
kaldı sıfıra sıfır
sıfırla bir kendime kaldım
ondur hayatımın hikâyesi
kendine dönen garip bir mevlevi (2012: 351)

Gariplik hali kutsal sayıların yaratıcı döngüsünü, fizik hareketini çağıran iç sesle kendi tecrübesinden doğan kadının yirmi sekizinde edineceği tecrübeye gönderme ise de tesadüf değildir. Bu, aşağıdaki "Sayıların Söylediği" şiirinde olgunluğa doğru ireren kadının kurt olduğunu duyumsaması, Estes'in kurtlarla koşturduğu vahşi kadını bulması, derin doğasını kendi doğurmasıdır:

yirmi sekiz

insan bazen göremiyor
kalp gözüyle gördüğünü
içinden sayısız evham geçmiş
kurt olup uluyor dağa çıkıp
…
kendine çare olduğun odada elinde bir çamur
biçimlediğin her çamurda
hayat bazen de tecrübeden doğar (2012: 353-54)

Tecrübeli elleriyle çamura biçim veren kadın, bunu yeniden doğum olarak yorumlar. Başka bir evreye geçişi aralar. Estes'in belirttiği üzere alt dünyada sevgiyi bulmaya yönlen Tarıman, burada deneyim kazanmış birilerini bulur. Ona alt dünyaya geldiğini bildirecek olan sevgili varlık, bu gezgin arayıcıyı beklemektedir. Şair bunun farkındadır, ışık titreyişine, içgörüye, önseziye sahiptir (Estes, 2015: 455). "Suçlu Kendimiz O", şiirinde dillenen alt dünyada yaşanan deneyim, gezgin arayıcının kendi mevcudiyetini sezdiği, hayat/ölüm/hayat ritmine doğru ilerlediğini duyurur:

…
hesapta yokken aşk ve yaz
efsaneymiş tırmanıyor kalçalarımızdan
çığlık olup o delişmen fırtınalar



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

her şey rengini alıyor ve zakkum otların
diriltmeye gücü var ve evveli …(2012: 283)

Yeniden dirilme gücüyle tinsel bir bütünleşme yaşayan Tarıman'ın insanın dünyanın buhranı olduğunu söylediği "cenk" şiiri, kendi içgörülü sesinin çağırdığı yeni hayatın habercisidir:

…
şükür dedim ve yok etmeyi öğrendim
gölgeyi silmeyi ve ahd etmeyi
bağlanma dedim bu alnına düşen ışık
bir kibrit çaktım tükürdüm
attım içimdeki safrayı
alnımda
kâhin işareti var dedim (2005:18)

Olgunlaşarak "kâhin"liğe erdiğini söyleyen Tarıman, artık iki dünya uzamında kendi geleceğini de bilen vahşi kadındır. Gölgesinden de ayrılmış ve eline aldığı kadınlık ahdi ile alın yazısını reddetmiş, kadınlığına zerk edilen zehri tükürmüştür. Yazmak eylemi, şiir söylemek mahareti tuttuğu tarafı belirginleştirir. Dünyada benzeri görülmemiş, çünkü kendiliğiyle ürettiği yaratıları sunmak için derin yaratıcı açlığı beslemeyi başarmıştır. "Ne Ki" şiiri, şiirini kendi diliyle okşamasıdır:

şiir; sıkıntıdır bilinir kim bilmez
amazondur ki yok memesiyle
kıskanılmış
makyaj bile yapar
uzun süre
…
şiir, o ovduğum olduğum kaya
görünür yüz adamlık mesafeden
hamur yoğurur ev süsler
atsam başımdan atamam (2012:190)

Psişik ağacın doğası gibi Tarıman'ın vahşiliğinde her iki dünyadadır kadın. Vahşiliği ile Tarıman hem yerin altındadır hem de üstünde. "Şifalanmak için acı çekmeye devam etmek durumundadır" ( Estes, 2015: 463). Alt dünyada şairin Meryem'le karşılaşması, onu kendi dilinde üstelik küçük harflerle "meyrem" olarak adlandırması içgörü ışığını gördüğünün vurgusudur:

…
bitti
doyurulmuş atlarla geçtiğim
ve ben zerk edildiğim her ruha
münzevi bir şekilde gösterildim
…



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

bunu dedim meyrem
yazın alınyazım
ağrın ruhuma tasmam
sevdim bunu
ve her mezarda
benzersiz bir ölü
göğe baktıkça

bitti
… (2012:11)

Meryem, münzeviliğe yazgılanmış kadınlıktır. Bu ortak alınyazısında kendilik bilinciyle yaşayacak olan kadınlardan biridir Tarıman. Ama bu yazgının akışını ölmek ağacına bağladığı iple boğacak olan da Betül Tarıman'dır:

yutkunmak
ölümden daha gerçek
korkum ağrımın beni terk etmesinden
yüzümü çizen her saç telinde
ölmek ağacına bağladığım ip
hayata vurduğu kilit (2015: 12)

Estes'in ruhun hırpalanması evresi olarak nitelendirdiği bu dönemde Tarıman, alt dünyada kendini bütünleyen parçalarla karşılaştığını öğrenir. "Kadın olarak kendisiyle doludur, gebedir, Tin-bebek onu dağlara, yollara, yeni öğrenmelere açar. Doğurmak insanın kendisi olmasının, tek benlik, yani bölünmemiş bir psişe olmasının psişik değeridir. Rüzgârın içine doğru yol alır, yürüyerek tepelere çıkar, sesini dağlara karşı dener. Benlik yoldadır. İçsel hayatı değişmek üzeredir. Üstdünyanın idealleri solmuştur (Estes, 2015: 467- 479). "Şairin Rüyası" şiirinde üst dünyadan ve yaratıcı varlığından kopan şair, kendi bilinçdışının bildirimlerini yeraltında işitir:

…
şair öldü kalemini bırakıp
tartılmaya kitaplarını
gözlerini bir yana koydu
yastığının altına sorular
doğurduğu çocuk: keder
…
şair öldü dili keskin huysuz at
balta sapını biçimliyor
öksüz kılmak için hayatı
borcu bitmeyecek şiiri olanın
bir Mushaf gibi asılacak boynuna günah (2012:477-78)

Tarıman'ın açlığını çektiği şey öteki dünyadadır. Kadın olarak hayatımızı besleyen dünyadadır. Çocukbenliğin doğuşu için beklemek başlamıştır. Gece düşleri doğumu önceden haber verir. Yeni bir evin, yeni bir hayatın düşünü görür. Kesintisiz görme, işitme, olma ve yapma gücü gelişmiş kadın, kapsamlı yetenek elde eder. Yok ediciyi kovmak, yok saymak



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

yerine arar. "Yok edicinin düşündüğü hileleri, kılık değiştirmeleri ve hileleri yöntemleri öğrenirler. Yok edici kadının kendi kültüründen yahut kendi psişik ortamından çıkıyor olsa da akıllıca davranır ve onunla yüzleşir. Yapması gerekenleri yapar. İblis kompleksi ile yaratıcılığına, fikirlerine ve düşlerine saldırılır. Kadının alt dünyaya dair deneyimleri alaya alınır, aşağılanır" (Estes, 2015: 487-488).

"Ben" şiiri, kadının yeryüzü ve yeraltındaki yüzleşmelerinin sonucunda ulaştığı bilincin sesi, Tarıman'ın doğuştan olma kendiyle buluşmasıdır:

I.
görmemle başladı her şey
terleyen beni

terimle kızaran bir elma
tadı biçtim her hevesten
ve her çölde
tek bir sözcük için
beni doğuran bir çığlık vardı
…
II.
duymamla başladı her şey
güzelleştiren beni

gülü kusursuzlaştıran bir söz
edindim her birikimden
ve her bahçede
sadece bir tını için
aşılanmış bir ağaç vardı

…(2012: 209-210)

### 2.3. Vahşi kadının kendi ışığından yeniden doğuşu

Vahşi kadın; bilinç, ruh ve bedenini çevreleyen karanlık yeraltı ormanında kendi benliğinin ışığıyla yeniden yeryüzüne çıkacak, bu yeniden doğumla yerini ve sesini bulmuş vahşi doğasının izinde erginleme döngüsünü de tamamlayacaktır.

Tarıman, bu yolda yok edicilere, kadınların ışığını çalanlara tanıklık eder. "Melvin'e Giden Yol"da rüya şiirlerle kendiliğindeki koparılamaz derin bilinçdışını açığa çıkarır. Behrengi'nin masallarında kadının kötü yazılan kaderini hatırlatıp, o kadınların aklı olup, ama rüyaya bulanıp tüm kadınlığa erişip, o ağrının kendisine dönüştürülmüş kadının kulağına içerlerden, en içerlerden adıyla fısıldar: Helya. Helya, kadınlığın güneşidir. Orada, o aydınlıkta zaman ve mekândan sıyrılarak kadınlığı kendi benine ekler.

"at kadar hırçın geyik kadar yabani" öyküsünde doğasını annesinden alan vahşi benliğini başka bir kadına anlatır:



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Yavru bir aslan gibi yürüyormuşum. Annecim de başlamış dövünüp ağlamaya. Benzerini doğurduğuna pişman ağlamaya…

…Ben sanıyorum ki hala dünya bir masaldır. Ben de o masalın bir iflah olmaz bir kahramanıyım. Yabaniyim ben Ayten, tahmin edemediğin kadar yabani…

Tuttum bacaklarımdan çekeleye çekeleye…
Mim koydum buraya
çıkarttım içimdeki hayvanı
aktı içimdeki asfalt
bir boşluk midemde. (cinayşe, Mart 2023)

vahşi annesinden aldığı dişilliğini kustuğu bu öyküde Tarıman, yabani kahramanlığını da kendi diliyle söyler. Soyunup arınarak değişir. İçindeki vahşiliği yeryüzüne çıkarır ve dişil doğasını tahrip eden insan yapımı "asfalt"sı unsurları yine dışa akıtarak, yaşama döner.

Vahşi kadının dünyası olarak adlandırdığı bu evrede Estes'e göre kadın, büyük vahşi ormanda elleri büyümüş bir vaziyette, üstelik ona yardım eden ve koruyan (hayalet) Vahşi Ana'yla kucaklaşacaktır. Vahşi Ana, "daha sonra ve ondan sonra ne geleceğini bilen her zamana bilen içgüdüsel psişedir." Hayat boyu öğrenmekte olan kadın, derin içgüdüsel bilgisini kullanmaya başlamış, böylelikle elleri ona geri dönmüş, yedi yıllık döngülerle gelişen içgörülü zamansız kadının da doğumu da mümkün hale gelmiştir (Estes, 2015: 483-489). "Leziz Bir Şey" şiirinde kendi leziz parçalarına batıp çıkan vahşi bir kadın vardır artık:

…
hayretler içindeyim
daha güzel kokuyorum
her uyandıkça
…
çünkü leziz bir şeyim ben
kendime ayırdığım parçalarımla
bu sabah ve her sabah
olmadık yerlerde
batıp batıp çıkıyorum kendime
küslük iyi bir şey değil ama

vardı insanla aramda (yayımlanmamış şiir dosyasından)

Tinsel güçler dörtlüsüyle birleşmeyi imgeleyen erginlemenin son evresinde Kral Animusu, ÇocukBenlik, yaşlı Vahşi ana ve erginlemiş kız bir aradadır (Estes, 2015: 488).

Tarıman'ın "Madam Morluğun Anısına Üç Cümle" şiirinde bu dörtlü iç içedir. Şiirin ilk cümlesi 'güzel' bölümünde fildişi elleriyle göğü yapan Kral Animus, hayallerle unutmak arasındaki güzel hayatı söyleyen ÇocukBenlik, Yusuf deyince cesarete eremeyen dudaklar, dünya malı, insan kahkahalarını seyreden erginlemiş kız, "çirkin" cümlesi bölümünde saçlarından beyaz tel kopartılan yaşlı Vahşi Ana'nın tekten çokluğa yürüyüşü bu birleşimsel oluş halini açıklar:


ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

I.
güzel

madem sen yapıyorsun göğü
madem iyisin
ellerin var fildişi
…
çok kereler kurduğu hayaller
ben bologna'daymışım gibi
güzel sözler işitiyorum
insan unutmaktan başlar
hayat *güzel*

yusuf'lar yusuf deyince
dudaklar cesarete ermeyen dudaklar iken
mülk insana fenalıktır
gün doğar su kâsesine
insanlar kahkahalar
insanlar ne *güzel*
…
biri saçımdan bir tel koparttı
hepsi bembeyaz (2019:20-22)

Birleşik güçlere sahip vahşi kadın şair Tarıman, "Rab Yüzüne Tükürdü" şiirinde olduğu üzere hayatın şifrelerini çözmüş ve kendini "söz"de varetmiştir. Bu varlığını kadınlığın sırrını anlamayan Kral animus'a söyleyerek kendini onun varlığından ayıklamıştır. Rab, bunun şahididir:

şimdi ben ve bazı çocukların esneme vaktidir
…
rab beni gördü rabbin kalbinde telaş
eğilmiş üzerime kalbimde telaş

şimdi ben ve bazı kadınlar ben bugün ne yaptım
şimdi ben ve bazı kadınlar saçlarımız yele kendimden at yaptım
…
rab yüzüme eğilmiş yüzümde beni arar

şimdi ben ve bir adam bir hatıradan bakıyoruz
…
rab her şeyi görendir onu gördü
eğildi yüzüne adamın yüzü camekanlar

Kadının yeniden doğuş mitini yeniden yazan Tarıman, kendi ve kendi gibi olabilen kadınların tütün ve kolonya ile uyanıp kendi varlığına vefa ile adanışında kurtuluşu imler. Kadını kavrayamayan erkek akıl Suat'ın ejder varlığını kaburgasına gömer. Kadının vefa toplarını



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

kaldırıp tehlikeyi sezerek içindeki vahşiyi uyandırışına tanık olan Rab, bu uyanışa engel olamayan erkeğin yüzüne tükürerek ona lanetini bildirir. Söz kadının dilinde incelikle uyanır:

şimdi ben ve bazı kadınlar esans tütün ve kolonya
taş yutmuş gibiyiz yıkılmasındı ağaçlar
şimdi ben ve bazı kadınlar vefadan üç top kumaş çıkarttılar
topları kaldırdık kendimizden kurt yaptık
ben bu gece aklanıp paklandım kendimi kurumaya bıraktım
rab beni gördü kaburgamda açılmış bir yara var
iki saatte bir kapımda bir ejder

insan kendinden geçemiyor SUAT (yayımlanmamış şiir dosyasından)

Erginlik, insanın kendinden vazgeçmeyeceğini bilmektir. Kadın Tarıman, yaratılıştan beridir devam edegelen bu kendilik mücadelesinin galip kahramanıdır. Kendi bilincine vardığını Rab'a seyrettirmiştir. Tarıman kendinin, ilahi olan ebedî sözün sahibidir.

**Sonuç**

Kadınların evrendeki ortak yazgısı özgün ve özgül kendiliğinden, kendi coğrafyasından uzak düşürülmektir. Ne var ki doğasından koparılan kadının, ötekilerin yaşamına eklemlenerek uğradığı kendilik yitiminin kurbanlığından kurtuluşu mümkündür. Bu kurtuluş, kadının iç dünyada yankılanan sesini takip ederek, yeraltında gizlenen o sesle beden, ruh ve bilinç eşleşmesi gerçekleştirerek dış dünyada yeniden konuşmaya başlamasını gerektirir. Clarissa P. Estes'in yıllar süren çalışma ve çabayla derlediği öykü ve mitlerde bulduğu ilksel sesler, arketipler evreninde yankılanarak kadının bilinç dışında saklı durduğundan kadınların bu seslere ulaşması olasıdır.

Estes'in kuramsal olarak temellendirdiği vahşiliğin doğası, kadının kendi doğasını bulabileceğine dair büyük bir armağandır. Buradaki yeraltı ormanında erginlemenin yolunu aydınlatan *Elsiz Kız* masalındaki evreleri takip ettiğimizde kadın bilgeliğin aşamalarına ve görünümlerine tanık oluruz. Bu evrelerin ilk yarısında Tarıman, içgüdüsel çocuksu anlayışlarla derin anneyi bilme ve kaybetme duyargalarıyla karmaşık hale gelir. Savunma, korunma, yoğunluk katmanlarında incelerek erginliğe doğru ilerledikçe erginlemenin yedi evresinde konaklar. Derin ormanda hayatta kalma ve öğrenme sürecinde mucizeler de onu takip eder. Kendi ellerini büyüterek kutsal yerde denenerek edinilmiş derin bir kavrayış kazanır. Nitekim şairlikten doğan gözlem yetisi ve iç sesle önce etrafında olup bitenleri kavrayan, buradan kendini tanımaya koyulan Betül Tarıman, bu yolculuğun sonunda kendi özbilinci ile çevresini tekrar gözlemleyerek, kadını ölü doğuma yatıran bu çevreyi kurgulayanlara kadının yaşamakta olduğunu söyler. Başlangıçta çocukluk ve ilk gençlikteki hayatını terk ederek -neye mal olursa olsun, acı, zahmet, katlanma- derin bir akılla vahşi bir benlikle bilinçli bir birliktelik kurmanın yolunu takip etmeye karar verir. Bir taraftan anne-baba, toplum, öteki kadınlar vb. unsurlar onu tekrar bilinçsiz bir duruma çekmeye çalışarak parçalar. Psişenin yaşlı ve baskın bölümü onu, sonsuza kadar güvenli bir yerde saklanmaya kutsal gözler ve sesler



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

eşliğinde davet eder. Ancak kadının içgüdüsel doğası buna karşı çıkar. Tarıman, uyanmak, yeniden doğmak için mücadele eder, bedel öder. Yolda önünü kesen umutsuzluk Tarıman'ı yolundan döndüremez. Kırılabildiği kadar kırılır, incinir ama ayağa kalkarak kendi hayatını kazanabilmek için verilmiş, bahşedilmiş gibi gösterilen ayartıcıları, yoldan çıkartıcıları terk eder. Yakıcı aşklardan geçer, yangınlar arasındaki kadınları hüzünle seyrederek yola devam eder.

Gezgin kadınlığının götürdüğü vahşi yeraltı ormanında içgörü kazanır. Şiirlerindeki özne Tarıman, içsel bir beslenme kaynağına sahiptir ve yola devam etme fikrinin eylemcisidir. Yeraltında kendi tarzında dönüşerek derin bilgilerle dış dünyaya tekrar çıkar. Vahşilik, kadının kendi doğal doğasına yakınlaşmasıdır. Kadının kendini ötekilerin tanıttığı, ötekilerin aynalarında yansıttıkları üzerinden seyretmeyi bırakabilmesiyle ilgilidir. Dişilliğini yaşayabilmesidir. Estes'in tanımladığı şekliyle vahşi kadın; "sezgidir, uzağı görendir, derin dinleyicidir, sadık yürektir, çokdillidir, düşlerin, tutkuların ve şiirin dilini akıcı bir dille konuşmaya yüreklendirir. O, bulma, kurtarma ve sevme özlemiyle doludur. O, fikirler, duygular, dürtüler, bellektir. Kaynaktır, ışıktır, gecedir, karanlıktır, şafaktır. Bize sırları söyleyen kuşlar ona aittir. Şu yoldan, şu yoldan diyen sestir. Haksızlıklar karşısında tehditler savuran odur. O, bir kadının bulunduğu her yerdedir. O, ruhtur.". Betül Tarıman'ın şiirlerinde beliren vahşi kadın da odur. Ulaştığı bilgelik kaynağını şiirleriyle kayıt altına alarak, öteki kadınlara ulaştıran, yaşamın ve yaşamanın şifresini sezdiren, cesur, vahşi bir ruhtur. İnceliğinde gül kokusunu ve düş bahçelerindeki çiçekleri diri tutan bir ruhtur. Tarıman, şiirlerinde yaşama erincinden uzak kadını kendi varlığıyla yaşama geri sunar. Erginleme yolunda kendi seçtiği yaşamı paralelinde kadın ruhunu özgürlüğe ve özgünlüğüne ulaştırır. Kadınlığının doğasında yeşerttiği bin bir dille, işlek söylemiyle yaşamı şiire dönüştürür. Her şeyi sözde, şiirde yankılanan alana kaydetmeyi dener, deneyimler. Böylelikle sonsuzluk yolculuğunu tamamlayan modern kadın kahraman miti, bilge kadın tipi, vahşi kadın arketipi yaratarak gelecekte kendini arayan kadınları kendi yolculuğuna çağıracak ölümsüz iç sese dönüşür.

**Research and Publication Ethics Statement:**

This is a research article, containing original data, and it has not been previously published or submitted to any other outlet for publication. The author followed ethical principles and rules during the research process. In the study, informed consent was obtained from the volunteer participants and the privacy of the participants was protected.

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu makale tamamıyla özgün bir araştırma olarak planlanmış, yürütülmüş ve sonuçları ile raporlaştırıldıktan sonra ilgili dergiye gönderilmiştir. Araştırma herhangi bir sempozyum, kongre vb. sunulmamış ya da başka bir dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir.

**Contribution rates of authors to the article:** The author in this article contributed to the 100% level of preparation of the study, data collection, and interpretation of the results and writing of the article.

Yazarların makaleye katkı oranları: Bu makaledeki yazar % 100 düzeyinde çalışmanın hazırlanması, veri toplanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yazılması aşamalarına katkı sağlamıştır.

**Ethics committee approval:** The present study does not require any ethics committee approval.

**Etik komite onayı:** Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

**Financial support:** The study received no financial support from any institution or project.

**Finansal destek:** Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

**Conflict of Interest:** The author declares no conflict of interest.

**Çıkar çatışması**: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

## Kaynakça

Braidotti, R. (2017). *Göçebe özneler.* Kolektif Kitap.

Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik edebiyat kuramı.* İthaki.

Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender.* University of California Press.

Connell, R.W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (C. Soydemir, Çev.) Ayrıntı.

Estes, P. C (2015). *Kurtlarla koşan kadınlar-Vahşi kadın arketipine dair mit ve öyküler* (H. Atalay, Çev.) Ayrıntı.

Fordham, F. (2001). *Jung psikolojisinin ana hatları.* Say.

Fromm, E. (1992). *Rüyalar masallar mitoslar*. Arıtan.

Geçtan, E. (2014). Psikanaliz ve sonrası. Metis.

Hall, C. S. - Nordby V. J. (2006). Jung psikolojisinin ana çizgileri (E. Gürol, Çev.) Cem.

Jung, C.G. (2005). *Dört arketip.* (2. Baskı). (Z. A. Yılmazer, Çev.) Metis.

Jung, C.G. (2006). *Analitik psikoloji.* Payel.

Jung, C.G. (2015). *Feminen-dişilliğin farklı yüzleri* (T. V. Soylu, Çev.) Pinhan.

Kerenyi, C. (2012). *Eleusis-Anne kızın arketip imgesi*. Pinhan.

Kulish, N., Holtzman, D. (1998). Persephone, the loss of virginity and the female Oedipal complex. International Journal of Psycho-Analysis, 79, 57-71.

Lloyd, G. (2021), *Erkek akıl: Batı felsefesinde erkek ve kadın* (3. Baskı). (M. Özcan, Çev.) Ayrıntı.

Malinowski, B. (1990). *Büyü, bilim ve din.* Kabalcı.

Nice, V. E. (1992). *Mothers and daughters the distortion of a relationship*. Mac Millan Press.

Özen, Ö. (2008). Plath'ın sırça fanusunda İntihar olgusu ve ayrılıkçı benlik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 21, 31-44.

Parla, J. (2004). *Kadın eleştirisi neyi gerçekleştirdi? Kadınlar dile düşünce* (S. Irzak ve J. Parla, Der.) İletişim, 7-33.

Roller, L. E. (2004). *Ana tanrıça'nın izinde.* Homer. Rank, O. (2014). *Doğum travması* (S. Yücesoy, Çev.) Metis.

Sambur, B. (2005). *Bireyselleşme yolu-Jung'un psikoloji teorisi.* Elis.

Saydam, B. (2017). *Arafdalıklar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Saydam, B :http://www.psikomitoloji.com/attachments/article/79/psiko-mitoloji.pdf

Stevens, A. (1999). Jung (A. Çayır, Çev.) Kaknüs.Tarıman, B. (2012). *Hadde-Toplu şiirler ve Melvin'e giden yol*. YKY.

Tarıman, B. ( (2015). *Rüzgârın azabı*. YKY.

Tarıman, B. ( (2019). *Maksatlı makastar.* YKY.



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org

Tarıman, B.(2023). at kadar hırçın geyik kadar yabani. *cin ayşe fanzin*, 19.36.

Yeşilyurt, T. ( 2029). Türkân İldeniz'in "Kaçak" adlı şiirinde bir kadının kendini bulma süreci. *The Journal of Academic Social Science Studies*,74, 187-195.

**Söyleşi:**

*Kadınların yaratıcılık yolculuğu söyleşisi*, Betül Tarıman-Mihrican Aylanç, 28 Aralık 2022, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).



ISSN 1300-7491 e-ISSN 2791-6057 https://www.folkloredebiyat.org